

1-ТОМ, 10-СОН
ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ РАҚАМЛИ
ТРАНСФОРМАЦИЯ ҚИЛИШ БЎЙИЧА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА
ТАҲЛИЛИ

БОБОЕВ Миршод

Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш Академияси
мустақил изланувчиси

АННОТАЦИЯ

Мақола доирасида прокуратура органлари фаолиятини рақамли трансформация қилиш бўйича Туркия тажрибаси ўрганилди ва таҳлил қилинди. Ҳар бир мамлакатнинг прокуратура органлари фаолиятини рақамли трансформация қилишнинг ёндашувлар кўриб чиқилди. Туркияда адлия соҳасида амалга оширилган энг яхши технологик ислоҳот “УҲАР” Миллий суд информатика тизимини жорий этиш бўлди. “УҲАР” тизими Адлия вазирлигининг барча тармоқлари, жумладан, судлар, прокуратуралар, ижро этувчи ҳокимият органлари ўртасидаги ўзаро электрон ҳамкорликни таъминлайди. “УҲАР” тизими имкониятларидан келиб чиқиб, судларга даъво, ариза ва шикоятлар фақат электрон шаклда тақдим этиш тартибини жорий этиш, шунингдек прокурорлар суд биносига бормасдан, хизмат хонасидан видеоконференцалоқа тизими орқали суд мажлисида иштирок этиш таклифлари билдирилади.

Калит сўзлар: рақамли трансформация, прокуратура органлари, “УҲАР” тизими, ахборот-коммуникация технологиялари, АКТ, ахборот тизимлари.

БОБОЕВ Миршод

Самостоятельный соискатель

Правоохранительной академии Республики Узбекистан

**АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА ПО ЦИФРОВОЙ
ТРАНСФОРМАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ПРОКУРАТУРЫ
АННОТАЦИЯ**

В рамках статьи изучен и проанализирован опыт Турции по цифровой трансформации деятельности органов прокуратуры. Рассмотрены подходы каждой страны по цифровой трансформации деятельности органов прокуратуры. В Турции одной из лучших технологических реформ в сфере юстиции является внедрение Национальной судебной компьютерной системы «УҲАР». Система «УҲАР» обеспечивает электронным взаимодействием министерства юстиции, в том числе суды и прокуратуры, с органами исполнительной власти. Исходя из

1-TOM, 10-SON

возможностей системы «УЯР», предлагается внедрить порядок представления исковых заявлений, заявлений и жалоб только в электронном виде, а также участие прокуроров из служебного кабинета без посещения зданий суда.

Ключевые слова: цифровая трансформация, органы прокуратуры, система «УЯР», информационно-коммуникационные технологии, ИКТ, информационные системы.

ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE IN THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE ACTIVITIES OF THE PROSECUTOR'S OFFICE

BOBOYEV, Mirshod

Independent applicant

of the Law enforcement academy of the Republic of Uzbekistan

ANNOTATION

Within the framework of the article, the experience of Türkiye in the digital transformation of the activities of the prosecutor's office was studied and analyzed. The approaches of each country to the digital transformation of the activities of the prosecutor's office are considered. In Turkey in the field of justice the best technological reform has been "UYAP" National court computer system. "UYAP" system provides mutually electronic contact between all authorities of the ministry of Justice, including courts and prosecutor's offices. "UYAP" system of possibilities come out, it is proposed to introduce the procedure for submitting statements of claim, statements and complaints only in electronic form, as well as the participation of prosecutors from the office without visiting the court buildings

Keywords: digital transformation, prosecution authorities, "UYAP" system, information and communication technologies, ICT, information systems.

Мамлакатимизда давлат бошқаруви, ҳуқуқни муҳофаза қилиш, таълим, соғлиқни сақлаш, қишлоқ хўжалиги ва бошқа соҳаларда замонавий ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш бўйича комплекс чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасида прокуратура органлари фаолиятини рақамлаштиришга ва айрим хорижий мамлакатлар ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари тизимидаги баъзи жиҳатларни таҳлил қилишга эътибор қаратилган.

1-TOM, 10-SON

Тадқиқот доирасида прокуратура органлари фаолиятини рақамли трансформация қилиш бўйича айрим хорижий мамлакатлар тажрибаси ўрганилди ва таҳлил қилинди.

Хусусан, Туркия суд тизими муҳим технологик ва тизимли янгиликларни олиб келадиган доимий ислохотларни бошдан кечирмоқда.

Туркияда қонунийликни таъминлашни янада самарали, тез, қулай ва қоғозсиз равишда амалга ошириш учун бир қатор хизматлар жорий этилган.

Туркия Адлия вазирлиги маълумотига кўра, жорий этилган ахборот тизимларидан фойдаланишни янада осонлаштириш мақсадида асосий эътибор мобил иловаларга берилган [1].

Э. Озтемель фикри бўйича, трансформация - қисқа қилиб айтганда, бу ўзгариш ва технологик ўзгаришлар ижтимоий ўзгаришлар билан боғлиқ. Шунингдек, “сунъий интеллект” келажакда судьялар, прокурорлар ва адвокатлар ўрнини босиши мумкин [2].

Адлия вазирлиги Туркияда адлия тизимини рақамлаштириш йўлида муҳим қадамларни ташлаб келмоқда. Охирги муҳим янгилик COVID-19 тарқалишининг олдини олиш учун онлайн конференция тизими ишга туширилиши бўлди.

Адлия вазирлиги таркибида прокуратура органлари ва судлар мавжуд. Адлия вазирлиги 2019 йил май ойида Суд-ҳуқуқ ислохотлари стратегиясини ишлаб чиқди [3]. Стратегияда суд-ҳуқуқ тизимини янада самарали ва адолатли қилишга қаратилган 9 та мақсад белгиланган.

Туркияда адлия соҳасида амалга оширилган энг яхши технологик ислохот, шубҳасиз, “УҲАР” Миллий суд информатика тизимини жорий этиш бўлди. УҲАР (<https://uyar.gov.tr>) Адлия вазирлигининг барча бўлимлари, жумладан, судлар, прокуратуралар, ижро этувчи ҳокимият органлари ўртасидаги ўзаро алоқани таъминловчи тизимдир. Адлия вазирлигининг статистик маълумотларига кўра, 2021 йил март ойи ҳолатига УҲАР фойдаланувчиларининг умумий сони 4 780 430 нафарни ташкил этади [4].

УҲАР турли фойдаланувчилар порталлар ва тизимларга кириш учун мўлжалланган асосий шлюзидир. УҲАР тизими судлар, прокуратура ва Адлия вазирлиги ходимлари ўртасида ҳужжат ва маълумотлар алмашинуви учун хизмат қилади.

УҲАР электрон ҳукумат билан интеграциялашган. 2009 йилнинг июнь ойдан бошлаб тизим бошқа давлат органлари тизимлари (ахборот манбалари) билан ҳам интеграциялашган. Бу билан тизим

1-TOM, 10-SON

фойдаланувчилари маълумотномаларни олиши мумкин. Суд реестри ахборот тизимидан жиноят ёзувлари маълумотлари, MERNIS тизимидан аҳоли ҳақида ёзувлари, манзилларни рўйхатга олиш тизимидан ёзувлар, POLNET тизимидан ҳайдовчилик гувоҳномалари ёзувлари, қидирувда бўлган шахс гувоҳномалари, Марказий банкдан валюта курслари, ер реестри ва TAKBIS тизимидан кадастр ёзувларини дарҳол олиш мумкин. Тизим ёрдамида транспорт воситаларини олиб қўйиш ва уларни бошқариш ҳуқуқидан маҳрум қилиш мумкин. 2009 йил июнь ойидан 50 миллион сўров амалга оширилиб, ҳар йили 450 миллион турк лираси тежаллади [5].

2012 йилдан бошлаб жиноий судларда SEGBIS орқали виртуал суд мажлиси ўтказиш имконияти мавжуд. Кўрсатувлар, сўроқ ва суд мажлисларини аудио-видео ёзиб олиш, шунингдек, масофавий сўроқ қилиш, шахсларни суд биносидан ташқарида сўроқ қилиш тизими жорий этилди.

SEGBIS шахси ошкор этилмайдиган гувоҳларни, халқаро суд ёрдами остида эшитилаётган шахсларни, суд мажлисида узрли сабабларга кўра қатнаша олмайдиган ёки суд биносидан ташқарида бўлган экспертлар ва гувоҳларни тинглаш, сўроқ қилиш ёки судланувчилар, қамоққа олинганлар, гумон қилинувчилар ва ҳибсга олинганлар, тиббий муассасада ёки суд биносидан ташқарида бўлган шахслар суд мажлисларида ҳозир бўлишини таъминлаш учун ишлатилиши мумкин. Жиноят-процессуал кодексида аудиовизуал узатишдан фойдаланиш бир нечта моддалар билан тартибга солинади (*Жиноят-процессуал кодексининг 52, 58, 147/1-қ, 180/5-моддалари*).

Ҳозирда Туркияда SEGBIS тизими кенгайтирилмоқда. SEGBIS хоналари йирик аэропортлар ва хориждаги элчихоналарда ташкил этилиб, хорижда яшовчи фуқароларга ўзлари яшаётган мамлакатдан чиқмасдан туриб тингловларда қатнашиши мумкин.

Туркия тажрибаси бой эканлигини кўрдик. **UYAP порталида** бир қатор катта тизимлар мавжуд бўлиб, улар ўртасида интеграциялар юқори даражада амалга оширилган. Ташқи фойдаланувчилар (фуқаролар, ташкилотлар вакиллари, адвокатлар ва бошқалар) улардан Интернет тармоғи орқали фойдаланади. Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва судлар ходимлари худди шу тизимдан, фақат ички тармоқ орқали фойдаланади. Муҳими, ҳамма фойдаланувчилар тизимлардан фойдаланиш учун фақат бир марта аутентификация жараёнидан ўтади. Ўзбекистонда бу соҳадаги ахборот тизимлари ҳар хил манзилларда жойлашган. Келажакда тизимлар интеграция

1-TOM, 10-SON

килиниб, уларни битта порталда кўчириш масаласини кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Туркияда судларда мажлисни SEGBIS тизими орқали виртуал ўтказиш мумкин, ҳаттоки бошқа давлатдаги элчихонасидан ҳам. Фуқаролар ва адвокатлар суд биносига келмасдан туриб иштирок этиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 3 сентябрдаги “Суд ҳокимияти органлари фаолиятини рақамлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4818-сон қарори суд органлари фаолиятини рақамлаштириш ва соҳага замонавий ахборот технологияларини жорий қилиш бўйича амалга оширилаётган ислохотларнинг янги босқичини бошлаб берди [6].

Мазкур қарорда белгиланган вазифаларнинг ижроси судлар фаолиятининг халқаро стандартлар ва ривожланган давлатлар ютуқлари даражасида янада очик ҳамда шаффоф бўлишини таъминлашга хизмат қилади. Қарор билан судлар фаолиятини рақамлаштириш бўйича қуйидаги бир қатор вазифа белгилаб берилди.

Қарор ижроси доирасида судлар фаолиятида 2022 йилда “Адолат” ахборот тизимлари комплекси жорий этилди. Мазкур тизим орқали барча давлат ҳокимияти органлари, хўжалик бошқаруви органлари ва адвокатлар томонидан судларга даъво, ариза ва шикоятлар фақат электрон шаклда тақдим этилди ва бу билан судларда қоғоз шаклида иш юритишдан босқичма-босқич воз кечилади. Шунингдек, мазкур тизим афзалликлари орқали манфаатдор шахслар томонидан даъво, ариза ва шикоятларни кўриб чиқиш жараёнини онлайн тарзда кузатиб бориш, суд мажлиси иштирокчилари томонидан маълумотлар ва ҳужжатларни электрон шаклда юбориш, суд ҳужжатларини автоматлаштирилган равишда шакллантириш имконияти яратилди.

Барча судларда суд мажлислари тарафларнинг илтимосномалари ва суд мажлисида раислик қилувчи судьянинг розилиги билан, аудиоёзувдан фойдаланган ҳолда, қайд этиб борилди ва суд мажлиси баённомалари ушбу тизимдан фойдаланган ҳолда шакллантирилди.

апелляция ва кассация инстанция судларида ишлар судьялар ўртасида автоматик равишда тақсимланади;

суд қарорлари тарафларга электрон тарзда, уларнинг илтимосномалари бўйича эса, қоғоз шаклида тақдим этилади;

1-TOM, 10-SON

мобил дастур орқали суд мажлисларида масофадан туриб, яъни суд биносига келмасдан видеоконференцалоқа режимида иштирок этиш имконияти яратилади;

суд ишлари давлат архивига электрон шаклда тақдим этилади;

суд мажлиси вақти ва жойи ҳақида суд мажлиси иштирокчилари SMS хабари орқали бепул хабардор этилади.

Яратиладиган мазкур имкониятлар суд мажлисида иштирок этувчи тарафларга кўшимча афзалликлар яратади. Суд биносига келиб-кетиш учун сарфланадиган харажатларни камайтиради. Шунингдек, фуқароларнинг вақти тежаллади ва судга мурожаат қилиш тартиби осонлашади. Судларда ишларни кўришда турли давлат органлари ёки ташкилотлар билан маълумот алмашинувини қоғоз шаклида амалга оширишга барҳам берилади. Электрон хизматлардан ва ахборот телекоммуникацияларидан кенг фойдаланиш соҳага доир процессуал муддатларга риоя этилишини тўла таъминлаб, иш юритиш юзасидан назорат олиб борилиши самарадорлигини оширади [7].

М.М. Мамасиддиқов фикрича, электрон одил судлов суд функцияларининг шаффофлигини, маълумотларнинг ошкоралигини таъминлайди ва натижада судьяларнинг мустақиллиги ва холислигини таъминлаш учун янги имкониятлар пайдо бўлади [8].

Бугунги кунда судларда мурожаатларни кўриб чиқиш, ишлар юритувини электрон шаклда олиб бориш, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ахборот тизимларини интеграция қилиш, ҳужжатларнинг электрон шаклларини қўллаш, аудиоёзувларини юритиш тизимини жорий этиш ва бошқа йўналишларда ишлар олиб борилмоқда.

1.679 нафар ходимлар ўртасида ўтказилган сўров натижасига кўра, прокурор фикри ва айблов нутқларини судга электрон шаклда махсус ахборот тизими орқали юбориш тартибини жорий қилишда зарурат бор деб респондентларнинг **69,3** фоизи жавоб берди.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси (ФПК) 209-моддаси, Жиноят-процессуал кодекси (ЖПК) 12-моддаси, Иқтисодий процессуал кодекси (ИПК) 166-моддаси ҳамда Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекси (МСИЮтК) 144-моддаларида эса ишда иштирок этувчи шахслар видеоконференцалоқа режимидаги суд мажлисида иштирок этиш кўрсатилган. Бироқ, бугунги кунда суд мажлисларини видеоконференцалоқа тизими орқали ўтказиш асосан бошқа ҳудудда жойлашган суд иштирокчилари

1-TOM, 10-SON

шу судга келмасдан ўзлари яшайдиган жойдаги суднинг биносида видеоконференцалоқа тизими орқали суд мажлисида иштирок этиш учун хизмат қилмоқда.

Ҳозирда барча судларда суд мажлисларини видеоконференцалоқа тизими орқали ўтказиш имкониятини берувчи замонавий тизим ишга туширилган.

Шундан келиб чиқиб, прокурорларнинг ҳам суднинг биносига бормасдан, хизмат хонасидан видеоконференцалоқа тизими орқали суд мажлисида иштирок этиш тартибни жорий этиш таклифи билдирилади.

Бунинг натижасида:

прокурорни муайян иш бўйича уни адолатли ҳал этишга монелик қиладиган яъни тўридан-тўғри ҳар қандай кўринишдаги иш доирасидан четга чиқувчи мулоқотлардан чеклайди;

қонунийликни таъминлашга ва эҳтимолий коррупциянинг олдини олади;
иш ҳажми камайиб, тезкорлик таъминланади;

прокурор суд мажлисида иштирок этиш жараёнида содир бўладиган низоли тортишувлар, прокурорнинг қонуний фикр билдиришга бўлган имкониятлари ошади; (фикри чалғимаслик, судланувчи, жабрланувчи, гувоҳ ёки бошқа шахлар томонидан прокурорни қарғаш, сўқиш ҳолатлари)

прокурорнинг хавфсизлиги таъминланади;

прокурорнинг судда мустақиллик фикр билдириши ва мутақиллик;

прокурорнинг судда билдирган фикрини муайян иш доирасида тайёргарлик даражаси, мустақил фикр ва қарор қабул қилишда судга кўмаклашганлиги, энг асосийси бирор - бир аралашувсиз ва ташқи таъсирсиз масофадан туриб ишни адолатли ҳал этилишида иштироки даражасини техник қайта тиклаш имкониятини беради;

суд мажлисига прокурор қатнашмаганлиги сабабли ишни кейинга қолдиришга барҳам берилади;

суд мажлисларининг ўз вақтида ўтказилиши таъминланади;

коррупциянинг олди олинади;

“Судья суд мажлисини прокурор билан маслаҳатлашиб ўтказди” қабалидаги ҳар хил гап-сўзларга барҳам берилади.

Ушбу тартибни амалиётга жорий қилиш учун ФПКнинг 209-моддаси, ЖПКнинг 12-моддаси, ИПКнинг 166-моддаси ва МСИЮтКнинг 144-моддаларига ҳамда Олий суд Пленумининг 2017 йил 24 июндаги “Фуқаролик, жиноят ва маъмурий ишларни кўришда суд мажлисларини видеоконференцалоқа

1-TOM, 10-SON

режимда ўтказишнинг айрим масалалари тўғрисида” қарорига тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш зарур бўлади.

Албатта бунинг ўзига яраша техник томонларини ҳисобга олиш лозим бўлади. Бунда энг асосий эътибор ахборот хавфсизлиги таъминланганлигидир. Маълумотларни шифрлаб, фақат идоралараро махсус алоқа каналлари орқали фойдаланиш лозим.

Ҳозирда Олий суд билан ҳамкорликда, фуқаролик, иқтисодий ва маъмурий судлар билан ҳам ҳужжатларни электрон алмашинувини йўлга қўйиш бўйича ишлар олиб борилмоқда. Электрон алмашинув 2023 йил 1 июлдан тўлиқ ишга туширилиши белгиланган. Келгусида ягона видеоконференцалоқа тизими жорий этилса, суд мажлисларини онлайн равишда ўтказишга замин яратади.

Масалан, Канада Бош прокурори Офиси 2019 йил 11 февралдан “Рақамли эшитиш” лойиҳасини ишга туширган ва лойиҳадан кўзланган мақсад судларда иш юритишни реал вақт режимда кўриб чиқиш ва қарор қабул қилишдан иборат [9].

Фикримизни янада аниқлаштириш мақсадида, тадқиқотимиз давомида видеоконференц алоқа воситаси орқали ҳам судларда прокурор иштирокини жорий этиш мақсадга мувофиқлигини аниқлаш юзасидан **1.679** нафар прокуратура органлари ходимлари ўртасида сўровнома ўтказилган. Сўровнома натижасига кўра, респондентларнинг **57,7 фоизи** бу ғояни қўллаб қувватлаган.

Кўриб турганимиздек, прокуратура органлари ходимлари томонидан видеоконференц алоқа воситаси орқали ҳам судларда прокурор иштирокини жорий этиш долзарб эканлиги маъқулланган.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Yargıda dijital dönüşüm çalışmalarına 'UYAP Mobil' uygulaması da eklendi. 22.10.2021 // URL: <https://www.dha.com.tr/gundem/yargida-dijital-donusum-calismalarina-uyap-mobil-uygulamasi-da-eklendi-1855488>
2. Prof. Dr. Ercan Öztemel. DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ İYİ ANLAMAK ve TÜRKİYE’NİN DÖNÜŞÜMÜ. 2020 // URL: <http://www.sekam.com.tr/sayfa.php?detay=dijital-donusumu-iyi-anlamak-ve-turkiye%E2%80%99nin-donusumu>
3. “YARGI REFORMU STRATEJİSİ”. 2019 // URL: https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/23122019162931YRS_TR.pdf.
4. VIRTUAL JUSTICE IN TURKEY: Where We Are and What to Expect From the Future? 2021 // URL: <https://www.morogluarseven.com/news-and->

1-TOM, 10-SON

[publications/virtual-justice-in-turkey-where-we-are-and-what-to-expect-from-the-future/#_ftn1](#)

5. UYAP - Genel Bilgi // URL: <https://uyap.gov.tr/Genel-Bilgi>
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 3 сентябрдаги “Суд ҳокимияти органлари фаолиятини рақамлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4818-сон қарори. // URL: <http://lex.uz/ru/docs/4979896>.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 3 сентябрдаги “Суд ҳокимияти органлари фаолиятини рақамлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4818-сон қарори. // URL: <http://lex.uz/ru/docs/4979896>.
8. М.М.Мамасиддиқов. “Суд ҳокимияти органлари фаолиятини рақамлаштириш: ҳуқуқий асослари ва истиқболлари”. Мақола. 6-бет.
9. URL: <https://www.slaw.ca/2019/02/03/ontario-courts-finally-go-digital-almost/>.

